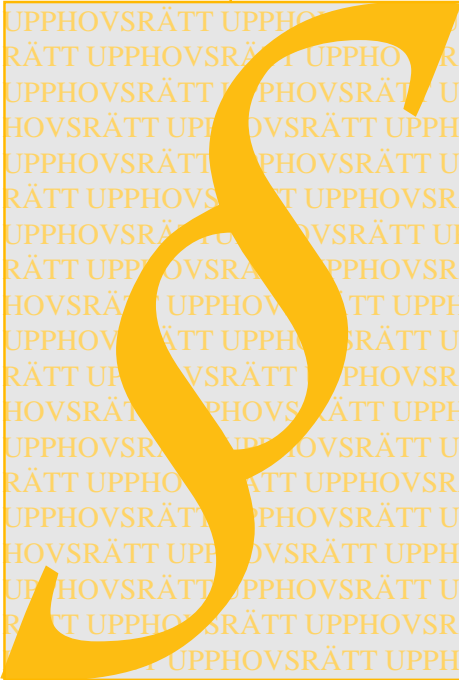

Upphovsrätt

*Information
om
rättsreglerna*

REGERINGSKANSLIET

Upphovsrätt

*Information om
rättsreglerna*

I denna serie har även utkommit

Familjerätt

Har du en fordran på någon?

Namnlagen

Offentlighet och sekretess hos det allmänna

Personuppgiftslagen

Yttrandefrihetsgrundlagen

Denna skrift är framtagen av Justitiedepartementet.
Enstaka exemplar kan beställas hos Justitiedepartementet,
103 33 Stockholm. Tel.: 08-405 10 00 Fax: 08-20 27 34.
Internet: www.regeringen.se

Större beställningar (minst 10 ex):

Fritzes kundtjänst

106 47 Stockholm

Fax 08-690 91 91

Tel. 08-690 91 90

Internet: www.fritzes.se

ISBN 91-38-31557-2

Upphovsrätt

I denna broschyr beskrivs kortfattat de rättsregler som gäller för det upphovsrättsliga systemet. Broschyren behandlar vad upphovsrätten skyddar och vilka rättigheter en upphovsman har samt hur länge dessa varar. Vidare beskrivs hur man får upphovsrättsskydd, när man får använda ett verk fritt och vad som gäller om man gör intrång i upphovsrätten. En kortfattad redogörelse lämnas också för vad som gäller internationellt och för de rättigheter som står nära upphovsrätten. Vidare beskrivs i korthet det nyligen införda skyddet för s.k. tekniska åtgärder och för viss information om förvaltning av upphovsrättigheter.

Framställningen i denna skrift är med nödvändighet mycket kortfattad och översiktlig. I fråga om detaljer hänvisas till lagen och andra källor.

Samtliga lagar finns i Svensk Författningssamling (SFS). Exemplar av SFS kan beställas i bokhandeln eller köpas direkt från Fakta Info Direkt, tel. 08-587 671 00, fax 08-587 671 71.

Innehåll

1. Vad menas med upphovsrätt?	7
2. Vad skyddar upphovsrätten?	8
3. Vilka rättigheter har en upphovsman?	9
De ekonomiska rättigheterna	9
De ideella rättigheterna	10
4. Hur får man upphovsrättsskydd?	11
5. Hur länge varar upphovsrätten?	12
6. När får man använda ett verk fritt?	13
Exempel på fria användningar	13
Vissa ersättningar	14
7. Vad händer om man bryter mot upphovsrätten?	15
Straff i form av böter eller fängelse; vitesförbud m.m.	15
Skadestånd m.m.	15
8. Vilka regler gäller för utländska verk?	17
9. Vad är de s.k. närstående rättigheterna?	18
Utövande konstnärer	18
Vissa producenter	18
Radio- och TV-företag	18
Skyddstiden	19
Fotografer	19
Kataloger, databaser m.m.	19
Titelskydd m.m.	19
10. Tekniska åtgärder för skydd av verk och elektronisk information om rättighetsförvaltning	20
Tekniska åtgärder	20
Elektronisk information om rättighetsförvaltning	21
Vad händer om man bryter mot förbudet?	21
11. Förvaltning av upphovsrättigheter	22
12. Utvecklingen inom upphovsrätten	24

1

Vad menas med upphovsrätt?

Upphovsrätt är rättsreglerna om författares, kompositörers, konstnärers och andra skapande upphovsmäns rättigheter att bestämma över hur deras litterära eller konstnärliga verk får användas. Till detta rättsområde hör också skyddet för vissa s.k. *närstående rättigheter*. Här avser man det upphovsrättsliknande skydd som lagen ger åt vissa alster som inte är verk. Läs vidare på sid 18.

Rättsreglerna finns i *lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*, kallad *upphovsrättslagen* (Svensk författningssamling, SFS, 1960:729, med åtskilliga senare ändringar). Till upphovsrättslagen hör två förordningar. Den ena är *upphovsrättsförordningen* (SFS 1993:1212, senare ändrad) vilken innehåller vissa detaljbestämmelser om tillämpningen av själva lagen, exempelvis om kopiering inom arkiv och bibliotek. Den andra är *internationella upphovsrättsförordningen* (SFS 1994:193, även den senare ändrad) vilken innehåller bestämmelser om det skydd som vi i Sverige är skyldiga att ge åt utländska verk.

Den svenska upphovsrättslagstiftningen har under senare år ändrats i stor omfattning på grundval av olika s.k. direktiv som har tillkommit inom den Europeiska gemenskapen och som syftar till att harmonisera upphovsrättslagarna i de olika medlemsländerna. Av särskilt stor betydelse är det direktiv som handlar om upphovsrätten och närstående rättigheter i informations-samhället (direktiv 2001/29/EG). Detta behandlar viktiga frågor bl.a. om upphovsrätten i internetsammanhang och genomfördes i svensk rätt genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2005.

2

Vad skyddar upphovsrätten?

Upphovsrättslagen skyddar *litterära och konstnärliga verk*. Med det avser man till exempel framställningar i tal eller skrift, datorprogram, databaser, musikaliska och sceniska verk, filmverk, fotografiska verk och andra bildkonstverk, byggnadskonst, brukskonst och över huvud taget alla typer av alster av andligt skapande oavsett det sätt på vilket de har kommit till uttryck.

För att ett alster skall anses vara ett *verk* måste det vara resultatet av en upphovsmans eget personliga intellektuella skapande. Verket måste alltså på något sätt vara unikt, t.ex. så att inte två personer oberoende av varandra skulle ha uttryckt de omständigheter som verket handlar om på samma sätt. Man brukar i sammanhanget använda uttrycket att verket måste ha uppnått "verkshöjd". Detta innebär att enkla nyhetsnotiser, enkla blanketter och liknande inte har skydd. Upphovsrättskyddet omfattar inte de fakta eller idéer som verket innehåller utan skyddar endast upphovsmannens personliga sätt att uttrycka verkets innehåll.

3

Vilka rättigheter har en upphovsman?

Upphovsrättslagen ger varje upphovsman två typer av rättigheter till hans eller hennes verk. Dessa kallas för de *ekonomiska rättigheterna* resp. de *ideella rättigheterna*.

Dessa rättigheter är *ensamrättigheter*, vilket betyder att ingen annan än upphovsmannen eller någon med hans tillstånd får vidta någon av de åtgärder som dessa rättigheter omfattar. Som nämns längre fram i skriften finns emellertid en rad inskränkningar i de ekonomiska rättigheterna vilka gör att verk i vissa fall trots ensamrätten får användas utan tillstånd.

Rättigheterna avser verket både i dess ursprungliga form och när det finns tillgängligt i en ändrad form, till exempel i översättning eller bearbetning. Alla rättigheter enligt upphovsrättslagen tillhör från början upphovsmannen men de kan sedan i viss omfattning ha gått över till annan.

De ekonomiska rättigheterna

De grundläggande ekonomiska rättigheterna är

- rätten att tillåta eller förbjuda varje form av *mångfaldigande (kopiering)* av verket, dvs. framställning av exemplar i vilken form det vara må, också om det är fråga om tillfälliga eller flyktiga kopior t.ex. i en dators minne, och
- rätten att *göra verket tillgängligt för allmänheten*.

Att *göra verket tillgängligt för allmänheten* kan ske på fyra olika sätt.

Ett sätt är vad som kallas för *”överföring till allmänheten”* vilket innebär att verket på trådlös eller trådbunden väg görs tillgängligt för allmänheten från en annan plats än den där allmänheten kan ta del av verket. Exempel på sådana överföringar är utsändning i radio och TV. Begreppet omfattar också sådana situationer när verket görs tillgängligt på ett sådant sätt att olika personer kan ta del av verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva bestämmer, dvs. typiskt sett sådant som sker vid utnyttjanden över Internet.

Ett annat sätt är ”*offentligt framförande*”. Det innebär att ett verk görs tillgängligt för allmänheten på samma plats som den där allmänheten kan ta del av verket och detta oavsett om något tekniskt hjälpmedel används eller inte. Typiska fall är när musik spelas i en konsertlokal eller på ett diskotek, när en pjäs framförs på en scen i en teater eller när ett konstverk förevisas med hjälp av en diablidsprojektor.

Ett tredje situation när ett verk görs tillgängligt för allmänheten är ”*offentlig visning*”. Med detta avser man fall då ett fysiskt exemplar av ett verk visas offentligt utan användning av ett tekniskt hjälpmedel. Sådana situationer är när en bok ställs ut i ett skyltfönster eller när en tavla visas på en utställning.

Det fjärde fallet slutligen när ett verk görs tillgängligt för allmänheten är vad som kallas ”*spridning till allmänheten*”. Detta avser de situationer när exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning.

Särskilt i de två sistnämnda rättigheterna finns omfattande inskränkningar vilket innebär att det är fritt att visa eller sprida verksexemplar. Men oavsett dessa har emellertid upphovsmannen alltid kvar en ensamrätt när det gäller *uthyrning* av exemplar av verket.

De ekonomiska rättigheterna kan överlåtas eller licensieras till annan.

De ideella rättigheterna

De grundläggande ideella rättigheterna är

- rätten för upphovsmannen att bli namngiven i samband med att verket utnyttjas,
- rätten att motsätta sig att verket ändras eller görs tillgängligt för allmänheten i en form eller i ett sammanhang som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

De ideella rättigheterna kan inte överlåtas men upphovsmannen kan avstå från dem och ett sådant avstående kan under vissa förutsättningar vara bindande för honom.

4

Hur får man upphovsrättsskydd?

Skyddet för upphovsrätten till ett verk uppkommer *automatiskt* i samma ögonblick som verket skapas. Någon registrering eller någon annan formalitet behövs inte för att ett verk skall ha upphovsrättsligt skydd. Det går för övrigt inte heller att registrera verket på frivillig basis hos någon myndighet, exempelvis patentverket. Den copyrightsymbol © som man ofta ser utsatt i böcker och på andra typer av verksexemplar har inte någon rättsverkan i Sverige utan tjänar mest som en påminnelse om att upphovsrättskydd finns för verket i fråga.

5

Hur länge varar upphovsrätten?

Upphovsrätten varar som huvudregel under upphovsmannens livstid och 70 år efter det år då han eller hon avled. I fråga om anonyma verk gäller sjuttioårstiden i stället från året för offentliggörandet. När skyddstiden har gått ut är verket fritt att använda.

6

När får man använda verk fritt?

I lagen finns en rad inskränkningar i de ekonomiska rättigheterna vilka gör att verk i vissa situationer och under vissa förutsättningar får användas utan hinder av det upphovsrättsliga skyddet. När man får använda ett verk fritt enligt någon av dessa regler skall man emellertid alltid iaktta de ideella rättigheterna.

Exempel på fria användningar m.m.

- Var och en får framställa ett eller några få exemplar av skyddade offentliggjorda verk för privat, dvs. rent personligt, bruk. Detta gäller dock inte datorprogram och inte heller kopiering i digital form av sammanställningar (databaser) i digital form. Därutöver gäller i vissa fall förbud mot att låta någon annan utföra kopieringen. Den förlaga som används för kopieringen måste vara laglig, dvs. får inte vara ett piratkopierat exemplar eller ett verksexemplar som olovligt lagts ut på Internet. Vidare gäller att privat kopiering av litterära verk i skriftlig form, t.ex. läroböcker, bara får avse begränsade delar av verket (t.ex. ett kapitel) eller sådana verk ”av begränsat omfång”.
- Korta citat får göras ur offentliggjorda verk.
- Särskilda bestämmelser gäller om kopiering inom undervisning och inom arkiv och bibliotek och för kopiering för informationsändamål inom myndigheter, organisationer och företag.
- Framställning av exemplar för funktionshinder och överföring av sådana exemplar får i viss omfattning ske fritt eller efter tillstånd från regeringen.
- Särskilda bestämmelser gäller för utsändning av verk i radio och TV och för vidareändring i kabelnät av dessa sändningar.
- Särskilda inskränkingsbestämmelser gäller för kopiering av datorprogram (utöver förbudet mot kopiering för privat bruk).
- Spridningsrätten för vissa typer av verk är inskränkt bl.a. så att exemplar som har överlåtits av upphovsmannen eller med hans samtycke inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (det s.k. EES-området vilket omfattar de 25 EU-länderna samt Norge, Island och Liechtenstein) fritt

---

får överlåtas vidare (uthyrningsrätten lever alltid kvar). Om exemplaret däremot har överlåtits utanför detta område lever spridningsrätten kvar, vilket bl.a. innebär att s.k. parallellimport från exempelvis Förenta staterna till EU inte är tillåten.

- Visningsrätten är också inskränkt bl.a. så att utgivna exemplar får visas fritt liksom också exemplar av konstverk som har överlåtits.
- Betydande inskränkningar finns i upphovsrätten till s.k. allmänna handlingar.

Vissa ersättningar

I anslutning till reglerna om inskränkningar i upphovsrätten finns också bestämmelser om vissa typer av ersättningar. Det finns t.ex. bestämmelser om vad som vanligen kallas *kassettersättning*, dvs. en avgift på oinspelade kassetter och annat material på vilket kopiering kan ske för privat bruk. Ersättningen är olika beroende på om underlaget är analogt eller digitalt och beroende på om det digitala materialet kan användas för inspelning en eller flera gånger. Denna ersättning avser att kompensera upphovsmän, artister och producenter av musikinspelningar för den omfattande kopiering som görs för privat bruk av deras verk och prestationer.

En annan typ av ersättning är den s.k. *följerätten*, som utgår vid vidareförsäljning av exemplar av konstverk (också kallad *droit de suite*). Denna avgift utgör normalt fem procent på försäljningspriset exklusive moms och avser att ge en ersättning till de konstnärer som har skapat verken och som annars skulle gå helt miste om den stora värdestegring som dessa konstverk kan få.

7

Vad händer om man bryter mot upphovsrätten?

Det finns en rad bestämmelser om vad som händer om man använder verk eller andra skyddade prestationer utan tillstånd från upphovsmannen, i de fall där inte några inskränkingsbestämmelser kan tillämpas.

Straff i form av böter eller fängelse; vitesförbud m.m.

Intrång som sker uppsåtligen (dvs. med avsikt) eller av grov oaktsamhet kan föranleda *straff* i form av böter eller fängelse i upp till två år. Brottet faller under allmänt åtal men för att en åklagare skall ta upp fallet behövs att målsäganden, dvs. vanligen upphovsmannen, har gjort en angivelse eller också att åtal anses behövas från allmän synpunkt, t.ex. för att avskräcka från piratkopiering av upphovsrättsskyddat material. Särskilt i fall av sådan piratkopiering av musik och videogram förekommer det att fängelsestraff eller kraftiga böter utdöms samt att avsevärda skadestånd kan utgå. Vissa undantag från straffbestämmelserna gäller, t.ex. i vissa situationer av kopiering av datorprogram för privat bruk vilket visserligen är olagligt men inte straffbart.

En upphovsman eller annan rättighetshavare kan begära *vitesförbud* mot den som gör ett intrång mot att fortsätta med detta. Under vissa förutsättningar kan ett sådant förbud också meddelas utan att svaranden har hörts.

Särskilda regler gäller om säkring av bevis i intrångsmål. Om det finns misstanke om att någon har gjort ett intrång eller en överträdelse kan domstol bestämma att en undersökning (s.k. *intrångsundersökning*) skall göras hos denne för att säkerställa bevisning om handlingen. Under vissa förutsättningar kan sådan intrångsundersökning göras utan att den misstänkts har underrättats dessförinnan.

Skadestånd m.m.

Intrång i upphovsrättigheter kan också föranleda *skadestånd*. Först och främst skall den som gör intrång betala skälig ersättning för det utnyttjande som har skett. Om intrånget har begåtts av oaktsamhet (eller uppsåt) skall ersättning betalas också för annan skada som kan ha uppstått (t.ex. förlust av

---

marknadsandelar, ersättning för lidande).

Om någon har brutit mot regeln om att kopiering för privat bruk bara får ske från en laglig förlaga, behöver han eller hon emellertid betala skadestånd bara om gärningen har skett med uppsåt eller av grov oaktsamhet men inte annars.

Vidare kan domstolen bestämma att den som framställt exemplar i strid mot lagen skall *avstå* dessa mot lösen till rättighetshavaren. Samma sak gäller för exempelvis klichéer eller andra föremål som endast kan användas för framställning av sådan olaglig egendom. Alternativt kan domstolen bestämma att egendomen skall *förstöras* eller att andra åtgärder skall vidtas som hindrar missbruk i framtiden.

8

Vilka regler gäller för utländska verk?

Huvudregeln är att skyddet enligt den svenska upphovsrättslagen gäller för verk av svenska upphovsmän och för verk som först har getts ut i Sverige.

Av vårt medlemskap i EU och det europeiska ekonomiska samarbetsområdet följer att medborgare i ett land som ingår i EES-området alltid skall likställas med svenska medborgare vid tillämpningen av upphovsrättslagen.

Litteratur, musik och konst kan spridas överallt i världen. Redan på 1800-talet började länderna ingå internationella överenskommelser om att ge skydd åt varandras verk. Den viktigaste av dessa överenskommelser är den s.k. Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. I dag är ungefär 150 stater medlemmar. Den administreras av ett av FN:s fackorgan, nämligen Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO) i Genève. Rättsområdet regleras också internationellt genom ett särskilt avtal, det s.k. TRIPS-avtalet, inom en annan mellanstatlig organisation, nämligen Världshandelsorganisationen (WTO), också den i Genève.

Sverige är medlem av dessa liksom av andra överenskommelser på området. Den praktiska verkan av detta är att Sverige är skyldigt att ge skydd enligt den svenska upphovsrättslagen åt verk från andra länder som är medlemmar av de internationella överenskommelserna. Regler om detta finns i den internationella upphovsrättsförordningen. I gengäld ger de andra länder som är bundna av dessa överenskommelser skydd åt svenska verk.

Speciella problem uppstår som nämnts när de upphovsrättsliga reglerna skall tillämpas i det s.k. informationssamhället, t.ex. när det gäller spridning av skyddade verk och prestationer över Internet eller andra nationella eller internationella informationsnätverk. År 1996 tillkom inom WIPO två nya internationella överenskommelser som avser att lösa de viktigaste frågorna i detta sammanhang. Dessa i sin tur ligger till grund för EG-direktivet om upphovsrätten i informationssamhället vilket som nämnts nu har genomförts i svensk rätt.

9

Vad är de s.k. närstående rättigheterna?

Utövande konstnärer

Med *utövande konstnärer* avser man artister, sångare, musiker och andra som framför litterära eller musikaliska verk eller alster av folklore. Det skydd som dessa utövande konstnärer har innebär bl.a. att man inte utan deras samtycke får spela in deras framföranden, göra kopior av sådana inspelningar eller sända ut deras levande framförande i radio eller TV. En inspelning som har gjorts får inte heller utan samtycke spridas vidare. I denna spridningsrätt finns emellertid inskränkningar liknande dem som gäller för spridningen av upphovsrättsligt skyddade verk. Den utövande konstnären har dock alltid kvar rätten till uthyrning av inspelningar. Dessutom gäller i stort sett samma inskränkningar i rättigheterna som i fråga om den egentliga upphovsrätten.

Vissa producenter

De som framställer ljudinspelningar eller inspelningar av rörliga bilder har också ett skydd enligt lagen. Detta innebär bl.a. att man inte utan samtycke får eftergöra en inspelning direkt eller indirekt (exempelvis via en radio- eller TV-utsändning) och inte heller får sprida den vidare. I spridningsrätten finns samma inskränkningar som i fråga om utövande konstnärers motsvarande rätt; även här gäller att rätten till uthyrning alltid lever kvar.

Något tillstånd behövs inte från den utövande konstnären resp. producenten när en ljudupptagning används för ett offentligt framförande eller en överföring till allmänheten (utom i fall då överföringen sker på sådant sätt att enskilda kan få tillgång till ljudupptagningarna från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer). Användaren skall emellertid betala en skälig ersättning till de medverkande konstnärerna och till producenten.

Radio- och TV-företag

Radio- och TV-företags rättigheter omfattar bl.a. en rätt när det gäller återutsändning av utsändningarna, inspelning av dessa och spridning till all-

---

mänheten av utsändningarna. I spridningsrätten finns samma inskränkningar som i fråga om utövande konstnärers och fonogramproducenters spridningsrätt och även här gäller att uthyrningsrätten lever kvar.

Skyddstiden

Skyddet för dessa tre kategorier av rättighetshavare varar som huvudregel i 50 år.

Också när det gäller skyddet för dessa rättighetshavare finns en rad internationella överenskommelser som reglerar det internationella skyddet. Den viktigaste är den s.k. Romkonventionen som tillkom år 1961 och en överenskommelse som ingicks inom WIPO:s ram år 1996. Dessa rättigheter har också skydd enligt det tidigare nämnda TRIPS-avtalet inom Världshandelsorganisationen.

Fotografer

I upphovsrättslagen ges också skydd för vissa andra typer av alster än de som nämnts tidigare. En fotograf, dvs. den som har tagit en fotografisk bild, har ett särskilt skydd som omfattar en ensamrätt att bestämma över exempelvis framställning av exemplar av fotografierna under en tid av 50 år från det år då bilden togs. Om fotografiet utgör ett konstnärligt verk kan dessutom skydd finnas enligt den egentliga upphovsrätten och detta varar då under den vanliga 70-åriga skyddstiden från upphovsmannens död.

Kataloger, databaser etc.

Framställare av kataloger eller andra sammanställningar som innehåller stora mängder information eller som representerar en väsentlig investering (exempelvis databaser som inte uppfyller kraven för ett upphovsrättsligt skydd) har ett skydd i 15 år bl.a. mot framställning av exemplar av sammanställningen.

Titelskydd m.m.

I lagen finns också bestämmelser om ett skydd för "*verks titlar*" och regler om förbud mot användning av verk på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen ("*klassikerskyddet*"). Vidare finns ett skydd som gäller i 25 år för vissa *utgivningar av gamla verk*, nämligen för ett verk där skyddstiden har gått ut men som inte tidigare har getts utan ges ut för första gången.

---

10 Tekniska åtgärder för skydd av verk och elektronisk information om rättighetsförvaltning

Tekniska åtgärder

När ett verk släpps ut på Internet kan var och en kopiera det eller ta del av det på annat sätt. Upphovsmannen får då svårt att kontrollera användningen av verket. För att hindra olovliga utnyttjanden av sådana verk används ofta kryptering eller olika andra åtgärder som skyddar verket mot sådana utnyttjanden.

Den 1 juli 2005 infördes i lagen en rad nya bestämmelser som avser att motverka att man kringgår eller manipulerar sådana tekniska åtgärder utan upphovsmannens tillstånd. Det är sålunda förbjudet att utan tillstånd av upphovsmannen kringgå en kryptering eller annan teknisk skyddsprocess. Detta förbud gäller dock inte om någon lovligen innehar ett exemplar av ett skyddat verk, t.ex. en cd eller en dvd, och kringgår skyddet endast för att kunna se eller lyssna till verket.

Det är också förbjudet att t.ex. tillverka, importera, sälja, hyra ut eller i förvärvssyfte inneha produkter som marknadsförs eller annonseras ut i syfte att kringgå en teknisk åtgärd. Detsamma gäller i fråga om produkter som har ett begränsat användningsområde eller intresse utöver att kringgå en teknisk åtgärd. Vidare gäller förbudet också i fråga om produkter etc. som huvudsakligen är utformade eller framtagna i syfte att möjliggöra eller underlätta ett sådant kringgående.

De här förbuden gäller på motsvarande sätt om man tillhandahåller tjänster.

I vissa fall kan en kryptering eller en annan teknisk åtgärd hindra tillgång till ett verk som någon vill använda för att t.ex. göra kopior med stöd av vissa av inskränkingsbestämmelserna i lagen. Om rättsinnehavaren då inte tillhandahåller ett exemplar där skyddet tagits bort, är det i vissa fall möjligt att gå till domstol för att tvinga honom till detta vid vite (dvs. att han annars får betala en viss tämligen hög summa pengar). Detta gäller t.ex. om det skyddade exemplaret skall vara underlag för kopiering inom arkiv eller bibliotek, eller för att göra exemplar för funktionshindrade eller när det gäller tillgången till allmänna handlingar. Däremot gäller denna möjlighet att gå till domstol inte om någon önskar att göra en kopia för privat bruk.

Elektronisk information om rättighetsförvaltning

I lagen har också förts in ett förbud mot att avlägsna eller manipulera elektronisk information om rättighetsförvaltning som finns inlagt i verket, exempelvis uppgifter eller koder som anger vem som innehar rättigheterna eller hur man kan skaffa tillstånd till användning av verket. Förbudet gäller också i fråga om spridning på olika sätt av verk där sådan information har ändrats.

Vad händer om man bryter mot förbuden?

Brott mot förbuden kan medföra straff om brottet har begåtts uppsåtligen, dvs. med vett och vilja, eller av grov oaktsamhet. Själva kringgåendet av en teknisk åtgärd kan under dessa förutsättningar medföra böter. Dock får en åklagare åtala bara om ett åtal anses behövas från allmän synpunkt. Att tillhandahålla hjälpmedel för sådant kringgående (liksom brott mot bestämmelserna om skydd för elektronisk information om rättighetsförvaltning) kan medföra inte bara böter utan också fängelse i upp till sex månader och här kan åklagare åtala inte bara om det behövs från allmän synpunkt utan också om det finns en angivelse från den som har drabbats av brottet.

De regler som nu har förts in i lagen bygger på direktivet om upphovsrätten i informationssamhället som i sin tur bygger på de internationella överenskommelser som antogs år 1996 inom WIPO.

---

11 Förvaltning av upphovsrättigheter m.m.

Grundtanken i upphovsrätten och de närstående rättigheterna är att varje upphovsman och utövande konstnär etc. har en ensamrätt att bestämma över hur hans eller hennes verk eller prestation skall få utnyttjas. I många sammanhang är det emellertid svårt eller omöjligt att skaffa tillstånd från individuella rättighetshavare, särskilt i fall när det gäller massutnyttjanden av ett stort antal verk. För att underlätta administrationen av rättigheter började rättighetshavarna tidigt att bilda organisationer för kollektiv förvaltning av rättigheter. Dessa organisationer får fullmakter från sina medlemmar att ge tillstånd till utnyttjanden av de typer av verk eller andra skyddade alster som ligger inom organisationens förvaltningsområde och att inkassera ersättning för dessa utnyttjanden samt fördela ersättningarna enligt överenskomna regler.

STIM (Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå) administrerar rätten till offentligt framförande av musikverk för tonsättares och textförfattares räkning. En annan organisation är SAMI (Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation) vilken å artisternas, musikernas och andra utövande konstnärernas vägnar administrerar den rätt till ersättning som dessa rättighetshavare har, när inspelningar av deras prestationer framförs offentligt. Motsvarande rätt när det gäller de s.k. fonogramframställarna administreras av den Svenska Gruppen av the International Federation of the Phonographic Industry (IFPI). Andra kända organisationer på detta område är COPYSWEDE som sluter avtal på nya mediaområden såsom satellit- och kabelöverföringar samt administrerar kassettersättningen, BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige) som upplåter licenser på bildområdet, ALIS (Administration av litterära rättigheter i Sverige) som främst sysslar med författares rättigheter utanför det egentliga bokområdet, Bonus Presskopia som är en paraplyorganisation för att administrera rätten till s.k. reprografiskt mångfaldigande, dvs. fotokopiering. Därutöver finns en rad fackligt betonade organisationer såsom Sveriges Författarförbund, Konstnärernas Riksorganisation (KRO).

För att främja samarbetet mellan de olika organisationerna och företräda dem i förhållande till det allmänna i frågor om lagstiftning och kul-

---

turpolitik på detta område finns ett samarbetsorgan kallat KLYS (Konstnär-
liga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd).

---

12 Utvecklingen inom upphovsrätten

Upphovsrättens utveckling är starkt knuten till den allmänna ekonomiska och teknologiska utvecklingen. På senare tid har ny informationsteknologi, främst digitalteknologin, fått ett betydande genomslag på upphovsrätten. Man har i många länder försökt att anpassa sina lagar till vad den nya teknologin kräver. Inom den europeiska gemenskapen har man sålunda antagit en rad direktiv som avser att reglera olika aspekter av upphovsrätts-systemet i den nya situationen. Inte mindre än sju direktiv för harmonisering av medlemsstaternas upphovsrättslagar har antagits: om skydd för datorprogram, om uthyrning och utlåning samt närstående rättigheter, om skyddstiden, om satellit- och kabelöverföringar, om databaser, om upphovsrätten i informationssamhället och om den s.k. följerätten.

En annan faktor som i hög grad har påverkat de nationella upphovsrättslagarna är internationell handelspolitik, vilket har fått sitt främsta uttryck i det tidigare nämnda TRIPS-avtalet inom Världshandelsorganisationen. Den främsta praktiska effekten av detta är att t.ex. brott mot avtalets bestämmelser om upphovsrätt i slutändan kan medföra handelspolitiska sanktioner.

Piratkopiering, dvs. olovlig kopiering i kommersiell skala av skyddade verk och prestationer, är ett betydande problem i många länder, bland annat därför att ny teknologi gör sådan olovlig kopiering lättare och billigare, t.ex. när det gäller musik, videogram, datorprogram och böcker. Många länder har därför höjt straffen för sådan piratkopiering och t.ex. ökat möjligheterna till ingripanden från tullmyndigheternas sida mot import av piratkopierat material.

REGERINGSKANSLIET

Justitiedepartementet